

REPRODUCTION OF THE FOREIGN LANGUAGE COMPONENT IN THE UKRAINIAN TRANSLATIONS OF A. PÉREZ–REVERTE WORKS

The article deals with the peculiar stylistic phenomenon of foreign language components in a literary text. The author analyzes specificity of this component reproduction in translations of A. Pérez–Reverte's works. The study examines a correlation between the foreign language component, pragmatic characteristics of the text and its influence on the communication between an author and a reader.

Keywords: *individual style, characterization, stylization, expressivity, literary text, foreign language component, translator's comment, transliteration.*

УДК 81'367:81'42=161.2

Сумар Г. В., к. філол. н., доц.,
Донецький національний університет (м. Вінниця)

ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗОВАНИХ РЕЧЕНЬ У МОВЛЕННІ

Статтю присвячено аналізу фразеологізованих речень у комунікативно-прагматичному аспекті. Запропоновано класифікацію функцій, виконуваних висловленнями, побудованими за фразеологізованими моделями. Наголошено на поліфункційності як характерній прагматичній властивості висловлень цього типу.

Ключові слова: *висловлення, комунікація, модель речення, прагматика, функція, синтаксичний фразеологізм, українська мова, фразеологізоване речення.*

У сучасних синтаксичних студіях увага дослідників сконцентрована не тільки на будові синтаксичних одиниць та семантиці, яку вони передають, але й на їхньому комунікативному призначенні, закономірностях вживання у мовленнєвих актах різних типів.

Фразеологізовані речення (або синтаксичні фразеологізми, фразеосхеми) як особливий тип речення, у якому фіксовано розташовані постійний і змінний компоненти пов'язані ідіоматично, граматичні зв'язки і прямі лексичні значення слів послаблені [1; 2; 6; 15; 20 та ін.], є втіленням взаємопроникнення двох мовних ярусів – синтаксису і фразеології: *Оце так день! Чим не чоловік! Що за дитина! Учитель є учитель. Хлопець як хлопець. Яке там дозволили! Відмовила так відмовила* (докладно про ознаки та статус синтаксичних фразеологізмів у системі фразеологічних одиниць див. у праці [17]).

На сьогодні в україністиці відомі ґрунтовні праці, присвячені аналізу особливостей структури й семантики фразеологізованих речень в українській мові [10; 11],

проте у прагматичному аспекті вони досі залишаються не вивченими. Сучасні вітчизняні та зарубіжні лінгвісти (Ф. Бачевич, І. Вихованець, М. Всеволодова, А. Загнітко, О. Падучева та ін.) обґрунтували положення про виняткову важливість дослідження прагматичної площини речення-висловлення. Зокрема, А. Загнітко стверджує, що «... володіння мовою передбачає не тільки уміння конструювати речення (мовна компетенція), але й уміння правильно використовувати речення в мовленнєвих актах для досягнення відповідного комунікативно-функціонального ефекту та результату (комунікативно-компетенція)» [7: 122]. Усе це мотивує актуальність обраної теми дослідження.

Прагматичний потенціал синтаксичних фразеологізмів охоплює низку особливостей їхнього вживання у процесі спілкування, серед яких основними вважаємо такі:

1) функції синтаксичного фразеологізму (комунікативне призначення фразеологізованого речення);

2) прагматичний статус мовця (тип відношення мовця до ситуації, тип відношення мовця до адресата);

3) прагматичний статус адресата (тип адресата – тип відношення адресата до ситуації, тип відношення адресата до мовця);

4) тип прагматичного зв'язку з іншими репліками в діалозі.

Мета статті – виділити функції фразеологізованих моделей речень, які вони реалізують у мовленні. Поставлена мета передбачає досягнення таких завдань:

1) визначити термін «функція мовної одиниці»;

2) проаналізувати погляди дослідників на призначення фразеологізованих речень;

3) укласти перелік функцій висловлень, побудованих за фразеологізованими моделями, у процесі спілкування на підставі аналізу 3000 прикладів, дібраних з текстів української художньої літератури, періодичних видань та українськомовних інтернет-ресурсів.

У широкому розумінні «Функція (лат. *functio* – виконання) – роль (призначення, уживання) мови в людському суспільстві або якої-небудь одиниці в системі мови, визначаювана залежністю, співвідношенням з іншими одиницями; завдання тієї чи тієї мовної одиниці, мовної форми (мовного знака); роль мовної одиниці, що реалізується нею при використанні в мовленні» [8: 111]. Термін «функція мовної одиниці» розуміємо як призначення мовної одиниці, її використання з певною метою у процесі спілкування. О. Селіванова наголошує на перспективності ситуаційно-комунікативного аспекту аналізу функцій мовних одиниць, під яким розуміє «встановлення призначення мовних одиниць у певних категорійних ситуаціях і комунікативному акті» [16: 648].

Фразеологізовані речення, на відміну від традиційних, тобто нефразеологізованих, не позначають певну ситуацію об'єктивної дійсності, вони виражають ставлення мовця до відповідної реалії або ситуації. У силу цього більшість лінгвістів визначає як комунікативне призначення синтаксичного фразеологізму не інформування адресата, а оцінку ситуації, відношення мовця до неї [1; 6 та ін.]. А. Величко пояснює це положення на прикладі аналізу російських фразеологізованих речень *Ох уж эти мне мальчишки!* та *Где девочке все это запомнить!* Перше речення «нічого не повідомила про дії хлопців, а тільки виражає негативне ставлення до їхніх дій», друге – «не вказує, хто і що пропонує дівчинці для запам'ятовування, а тільки оцінює в модальному

плані, як неможливу ситуацію, у якій перебуває (або може опинитися) ця дитина» [4: 84]. У цьому розрізі цілком обгрунтовано видається думка Т. Водоватової: «Не кожне висловлення, що має форму граматичного речення і логічного судження, несе в собі повідомлення. Існують висловлення, які самі по собі неінформативні, але у взаємодії з контекстом, мовленнєвою ситуацією і фоновими знаннями вони беруть участь у передачі повідомлення» [5: 6]. На позначення таких одиниць дослідниця вживає термін «неінформативні висловлення», до їх складу як первинний та основний підклас зараховує фразеологізовані тавтологічні моделі речень (рос. *А есть А* та різновиди цієї моделі).

В. Мелікян та його учні стверджують, що фразеологізовані речення (лінгвісти вживають термін Д. Шмельова «фразеосхеми») є ефективним засобом експресивного синтаксису, за допомогою якого мовець прагне досягти потрібного впливу на адресата [12; 14 та ін.]. На думку Т. Крапотіної, фразеологізовані стійкі звороти тавтологічного типу вживаються переважно в художніх текстах і виконують у них «функцію експресії змісту тексту» [9: 16]. За А. Величко, основною функцією синтаксичних фразеологізмів є фатична [4: 84].

Аналіз зібраного фактичного матеріалу засвідчує, що у комунікації значна частина українських фразеологізованих речень вживається саме з фатичною функцією, що може набувати різних виявів: контактостановлення, підтримки або завершення контакту. За нашими спостереженнями, вона є регулярною для моделей *Чим не N₁ Сор_p*, *Що за N_i Сор_p*, *Оце так N₁ Сор_f* та ін.: *У Львові втретє за цю зиму застосовують зброю. Чим не Чикаго?* (Високий замок. – 01.03.2008); *Що за сільрада без інтернет-сторінки!? До 1 травня цього року місцеві органи влади повинні створити власні веб-сайти* (Високий замок. – 01.02.2006). Обидва фразеологізовані речення використані у заголовках статей, їх основним комунікативним призначенням є контактостановлення. Важливим видається той факт, що у всіх проаналізованих прикладах фатична функція реалізована у поєднанні з іншими, у наведених прикладах – з експресивною функцією.

Водночас речення, побудовані за зразками *N₁ як N₁ Сор_f* та *N₁ є N₁ Сор_p*, реалізують фатичну функцію порівняно рідко [18]: *Життя як життя* (Володимир Дрозд. *Життя як життя*) (назва повісті).

М. Хохліна виділяє три прагматичні функції фразеологічних речень (у термінології дослідниці – «синтаксичних ідіом») у процесі спілкування: функцію емоційної оцінки, функцію раціональної оцінки та функцію ствердження / заперечення [19: 7]. Видається, що в цьому разі мова йде не стільки про комунікативне призначення відповідних речень, скільки про їхню семантику, а фразеологізовані речення зі значенням оцінки та зі значенням ствердження / заперечення є найбільш продуктивними семантичними групами (див. семантичну класифікацію фразеологізованих речень, запропоновану на матеріалі російської мови А. Величко [2; 3]). М. Хохліна виокремлює також фатичні фразеологічні речення як окремий прагматичний тип [19: 15-16].

У питанні диференціації комунікативних функцій фразеологізованих речень спираємось на класифікацію функцій неінформативних речень Т. Водоватової, яка розмежовує дві основні групи функцій: 1) когнітивні: а) аргументативна (корекційна й

апелятивна); б) генералізаційна; 2) аксіологічні: а) естетична (окремих різновид – декоративна); б) рекреаційна (сміхова й ігрова) [5: 23-26].

Здійснений аналіз фактичного матеріалу дає змогу стверджувати, що більшість наведених функцій властиві й для українських фразеологізованих висловлень, виділити ще три регулярні функції – експресивну, фатичну та маніпулятивну, а також визначити поліфункційність як характерну прагматичну ознаку фразеологізованих синтаксичних одиниць. У мовленні вони переважно виконують кілька функцій одночасно, хоча одна з них може домінувати:

1) експресивна функція втілює здатність синтаксичного фразеологізму передавати суб'єктивне відношення мовця до змісту повідомлення або до будь-якого учасника спілкування:

Павло нікого не слухав, а крутив за держак, і бугай ходив навколо нього пританцювуючи. Зробивши кілька таких кругів, він цілковито присмирнів, і Павло спокійно відвів його до волярні.

– Що за чоловік? – запитав Дорош, не приховуючи свого захоплення.

– Наш, троянівський, – пояснив Кузь.

– Ну й сила ж у нього!..

– Еге, сила в нього є. Бог, він так і робить: силу дасть, а розум відбере.

*– Зате в тебе його до бісового батька і весь на язиці, – сердито сказав якийсь чоловік і пішов двором (Григорій Тютюнник. Вир) (модель $Hu\ i/\bar{i}\ N_f\ Cor_f$ передає параметричне значення, нашароване на позитивне аксіологічне значення, пор. нефразеологізоване речення *Він має велику силу*; саме у зіставленні з синонімічними традиційними реченнями яскраво виявляється значний експресивний потенціал та комунікативна дієвість відповідних фразеологізованих речень та посилений вплив на адресата повідомлення):*

«Мабуть, дізнався таємницю і хочеш її передати комусь? Га? Не чую відповіді!»

Бурдик мовчав.

«А, може, ти ображаєшся на людей, бо ніхто не розуміє тебе?»

Бурдик не відповів.

«Ну й дарма! – щиро зітхнула Боровадянка. – Не можна так. Не маєш права. Бо хто ти такий, щоб від когось чогось вимагати?! Краще скажи мені: ти знайшов секрет чи не знайшов? Поділися хоча б зі мною. Бо пропаде ж!»

Бурдик втупився у свої книжки.

*«Не хочеш – не треба. Бо я його й без тебе знаю. Дихання! Теж мені – таємниця! Та нам про це й до тебе тисячі разів говорено було! Й такими мудрецьми, в таких барвах, і з такими подробицями!..» (Володимир Діброва. Бурдик) (фразеологізоване речення, побудоване за моделлю $Teж\ мені\ N_f\ Cor_f$ передає значення заперечення, пор.: *Це не таємниця*);*

2) фатична функція, яка може набувати різних виявів:

а) контактовстановлення – ця функція «спрямована на встановлення мовленнєвого контакту між відправником та одержувачем повідомлення, але не заради самого контакту [...], а для здійснення певного впливу (відповідно з конкретними завданнями цього різновиду комунікації) на адресата мовлення з метою досягнення

максимального ефекту спілкування» [13: 68]: **Оце так «гол»!** Деметрадзе сидітиме шість років (Високий замок. – 25.03.2011); **Що за День незалежності без Махна?!** (Високий замок. – 14.08.2006) (заголовки статей);

б) підтримки контакту, що яскраво реалізовано в діалогічному мовленні:

– Алхімік і чорнокнижник ще й досі не спить? – в темряві несподівано легко зазвонив мелодійний голос, і до Григорія Стратоновича непомітно підійшла невисока тендітна жінка. Сумовита посмішка тремтіла на пошерхлих пелюстках її напіврозкритих уст.

Учитель од несподіванки здригнувся, рука, за звичкою, сама потягнулась до автота. Він одразу ж одсмикнув її, поглянув на жінку і засміявся:

– Ну й налякала, ти мене, Степанидо!.. Саме чомусь партизанська минушина задалась.

– Дивно було б, якби ти про щось інше думав. Ну, чого посміхаєшся і мружишся?

– На світило завжди доводиться мружитись, – засміявся Григорій Стратонович. – Та й чудуюсь із голосу твого: як дзвенів у дитинстві дзвоником, так і досі дзвенить – не переводиться срібло в ньому.

– **Яке вже там срібло**, – в опущених куточках її заокруглених уст ворухнулась печаль.

– Чисте! – переконано сказав Григорій Стратонович. – А ти чого не відпочиваєш?

– Не спиться, брате, перед дорогою. Та й молодість встала-ворухнулась перед очима, – промовила з намішкою до себе. – Пройшлася ж оце селом, і все-усе згадалося, що промайнуло навкіс. Тут же я зустріла свою вісімнадцяту весну. Які сади, які оселі стояли тоді... (Михайло Стельмах. Правда і кривда);

в) завершення контакту (у зібраному фактичному матеріалі цей різновид реалізований найрідше): *Свого часу ці леткі речовини стали застосовуватися у тваринництві при паруванні худоби. Питання про людські феромони залишалося відкритим до середини 80-х років, коли американські та французькі вчені зуміли виділити чистий андростенон і андростенол. Виявилось, що сексуальні екстракти андростенолу універсальні – діють на чоловіків і жінок, отримуючи своє застосування не лише в сексуальній сфері. Сьогодні духи з феромонами продаються в усьому світі. Їх охоче купують заповзятливі бізнесмени, власники різноманітних підприємств у сфері послуг тощо, і справи в них дійсно йдуть краще: клієнт стає більш покладливим. Андростенон же – есенція чоловічої агресивності. Жінок він притягує, а чоловіків відштовхує. Для разової дози вистачає однієї десятої мілілітра. Тож флакончик у 15 мілілітрів можна розтягнути на 150 «заманювань», а коштує він приблизно 25–30 доларів. Чим не подарунок до дня святого Валентина?* (Дзеркало тижня. – 17 – 23.02.2001 (№ 7 (331)) (фразеологізоване речення є останнім у тексті статті);

3) коректувальна функція втілена у її заперечному варіанті, за якого мовець використовує фразеологізовану конструкцію як заперечення думки співрозмовника:

Вони їли якийсь час мовчки.

– Чудовий хліб, – сказав він.

– **Хліб як хліб**, – відказала Ванда.

– Е, не кажи, – відповів палко. – Вік такого не їв!

І справді їв якоесь по-новому. Ванда те мимоволі відзначила, може, трохи й по-жадно (Валерій Шевчук. Білецькі) [=Не чудовий, а звичайний хліб] (речення, побудоване за моделлю N_1 Сор, як N_1 , має оцінне значення – звичайності, відповідності реалії уявленням мовця про неї, у цьому ж діалозі вживається як заперечення думки співрозмовника);

Кайдаш прийшов додому. Ввійшов він у двір, дивиться в той куток, де росли густі колючки, аж там замість колючок ростуть маленькі чортики з ріжками, схожими на цяхи. Кайдаш махнув косою, і йому здалося, що ті чортики полягли покосами та тільки ніжками дригають. Він викосив усі колючки, коли гляне за двір, аж і там, замість кропиви та лопуху, ростуть чортики. Кайдаш давай косити кропиву. З хати повиходили сини й невістки. Карпо гукнув до батька:

– *Що ви, тату, робите? Чи вам діла нема, що ви косите на вулиці кропиву?*

– *Еге, кропиву! Добра кропива! Хіба ти не бачиш, скільки наростло тих чортів, бий їх сила Божя! Ось я вас, проклятих, усіх викошу!* (Іван Нечуй-Левицький. Кайдашева сім'я) [=Це не кропива] (нефразеологізовані речення, побудовані за моделлю Добрий Сор₁ N_1 , залежно від контексту та ситуації спілкування передають позитивне або негативне оцінне значення; омонімічні фразеологізовані речення вживаються із функцією заперечення думки співрозмовника);

4) аргументативна функція, типово реалізована в суперечках та обговореннях, у яких синтаксичний фразеологізм входить до складу висловлення-доказу правильності думки / дії мовця:

Книжки валялись на постелі й на подушках; одна подушка валялась на землі.

– *Не зачіпай лишень там нічого! Я не раз просив тебе, щоб ти не перекидала моїх паперів.*

– *Як же не зачіпати, коли тут гидко глянуть.*

– *Нехай буде гидко, що тобі до того! І не прибирай там, і не зачіпай! Ото яка чепуруха вдалась* (Іван Нечуй-Левицький. Хмари);

5) маніпулятивна функція – фразеологізоване речення може вживатися з метою заплутати співрозмовника, ввести його в оману (перший приклад) та навіть позбути-ся (другий приклад): *Привітавшись, я мовив: «Ходить до хати, дівчата, я – зараз». І продовжував розказувати экс-депутатові про сільські хати і ціни на них. Проте экс-депутата уже не цікавили хати. Він жадібно пас очима вродливиць, що чеберяли довгою стежкою через сад до мого гнізда у підніжжі гори. Очі політика свідчили, що його сексуальна фантазія геть пустилася берега:*

– *А що це за дівки?*

І тут я вирішив відплатити за тиражування брехонь про президентські долари:

– *Дівчата як дівчата. Із фірми знайомств для заможних панів. Бачиш, який басурн'яга їх охороняє... – я кивнув у бік шофера, що незворушно возсідав за кермом розкішного лімузина. – Щонеділі привозить мені живий товар із самого Києва. А ви запитуєте про гроші, одержані за статтю про Президента. По триста доларів за візит плачу...* (Володимир Дрозд. Усе – про секс);

– *Прибув я!* – *подає голос з-за дверей страховице.*

– *І я прибув, – відповідає зсередини гість.*

– Звідки прибув?
 – З-за моря.
 – Чим прибув?
 – Кульгавого комара осідлав, на нього сів і прилетів.
 – То, мабуть, море було маленьке?
 – **Яке маленьке** – орел летить – не перелетить!
 – Тоді то орленя, а не орел!
 – **Яке там орленя** – коли крило розпускає, ціле місто закриває!
 – Тоді, мабуть, місто замальоване?
 – **Яке там мальоване** – заєць біг, не перебіг!
 – Тоді, мабуть, не заєць, а зайчєня!
 – Яке там зайчєня – з його шкури пошиєш кожух, шапку, обуванку, та й ще лишиться!

– Тоді, мабуть, не людині, а людяні!
 – **Яке там людяні** – півень при нозі заспіває, до уха не долітає!
 – Тоді, мабуть, він глухий!
 – **Яке там глухий** – в горах сарна траву скубне, почує!

Затуркане такою мовою страховице здогадалося, що в хаті якась сила є, хтось мудрий, сміливий, дужий, та знає, що йому далі казати. А тоді потихеньку задки-задки та навіткі! (Про рибину, що вміла говорити. Вірменська народна казка. Переклад з вірменської О. Божка);

б) генералізаційна функція характерна для «сентенцій (прислів'їв, «крилатих слів», афоризмів і под.), які у своїй асертивній частині виражають певну загальновідому істину, «загальне місце»» [5: 24]:

– Та найтемніший правитель М'янми не обрав би собі такого наступника! – обурюється дружина. – І якби хоч одна судимість, а то ж дві!
 – Яюсь негуманно випоминати людині гріхи юності, – зауважив я.
 – А хто б йому випоминав, якби він не перся у президенти? – вибухнула вона. – Та ради Бога. Може, він золотий чоловік. Може, хороший господарник. **Але закон є закон.** Читай додатки до Конституції. Двічі судимий президентом бути не може (Ліна Костенко. Записки українського самашедшого);

Заради справедливості слід зазначити, що «Укртелеком», звичайно, не один такий – **бізнес є бізнес**, і кожен виживає, як уміє (Forbes Україна. – 4.08.2014);

7) ігрова функція, що передбачає виникнення гри слів, зокрема, як наслідку взаємодії прямого і конотативного значень лексеми або різних значень багатозначного слова: **Порох є Порох!** [= Порошенко є Порошенко] **Бізнес є бізнес!** (Коментар до листівки, 25.04.2014: <http://uainfo.org/blogosphere/obshestvo/313535-.html>); **Оце так чоловіче достоїнство!** На чемпіонаті вусанів та бороданів журі оцінювало і доважину, і форму (Високий замок. – 06.10.2010);

8) декоративна функція, яка полягає у «прикрашанні» мовлення за рахунок введення фразеологізованої одиниці: ... **навучок він і в Африці навучок** (Олександр Вільчинський. Дерева на дахах).

Виділені функції переважно не є закріпленими за певними моделями речень, водночас є функції, що чітко співвідносяться з окремими моделями. Зокрема, генералізаційну функцію типово реалізують висловлення, побудовані за моделлю $N_1 \in N_1 \text{ Corp}$.

Отже, спектр функцій, виконуваних у процесі спілкування висловленнями, побудованими за фразеологізованими моделями, виявився досить ємним, він охоплює вісім функцій. Показово, що комунікативне призначення синтаксичних фразеологізмів не обмежується оцінкою реалії або ситуації, оскільки серед виділених функцій аксіологічними є тільки три (експресивна, ігрова й декоративна), до когнітивних належать чотири (заперечна, аргументативна, маніпулятивна й генералізаційна), а фатична функція посідає окреме місце. Більшість фразеологізованих висловлень є поліфункційними, що підвищує їхнє комунікативне навантаження та забезпечує потрібний мовцеві вплив на адресата.

Подальший етап дослідження передбачає з'ясування інших прагматичних властивостей фразеологізованих речень, зокрема, прагматичного статусу адресанта та адресата повідомлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Балобанова Л. А.* Семантико-прагматический потенциал синтаксических фразеологизмов и их лексикографическое представление в словаре учебного типа : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания (русский язык как иностранный) / Московский гос. ун-т имени М. В. Ломоносова. – М., 2004. – 28 с.
2. *Величко А. В.* Синтаксическая фразеология для русских и иностранцев : Учебное пособие / А. В. Величко. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 96 с.
3. *Величко А. В.* Фразеологизированные структуры русского предложения / А. В. Величко // Книга о грамматике: Русский язык как иностранный : Учеб. пособие / Под ред. А. В. Величко. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2004. – С. 37 – 54.
4. *Величко А. В.* Фразеологизированные структуры предложения как средство общения. Когнитивный и социокультурный аспекты / А. В. Величко // Язык, сознание, коммуникация : Сб. статей / Ред. кол. М. Л. Ремнёва, Е. Л. Бархударова, А. И. Изотов, В. В. Красных, Ф. И. Панков. – М. : МАКС Пресс, 2013. – Вып. 47. – С. 83 – 90.
5. *Водоватова Т. Е.* Инференциальный смысл высказываний с пониженной и повышенной информационной емкостью : автореф. дисс. ... докт. филол. наук : 10.02.19 – теория языка / Волгоградский гос. пед. ун-т. – Волгоград, 2007. – 41 с.
6. *Всеволодова М. В., Лим Су Ён.* Принципы лингвистического описания синтаксических фразеологизмов: На материале синтаксических фразеологизмов со значением оценки / М. В. Всеволодова, Ён Лим Су. – М. : МАКС Пресс, 2002. – 164 с.
7. *Загнітко А. П.* Теоретична грамати́ка української мови: Синтаксис : Монографія / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
8. *Загнітко А. П.* Словник сучасної лінгвістики. Поняття і терміни : У 4-х томах / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Том 4. – 388 с.

9. *Крапотина Т.Г.* Фразеологизация синтаксических связей в устойчивых сочетаниях тавтологического типа : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 – русский язык / Московский пед. ун-т. – М., 1996. – 16 с.
10. *Личук М.І.* Ступені фразеологізації речень : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / НАН України; Інститут української мови. – К., 2001. – 16 с.
11. *Личук М.І., Шинкарук В.Д.* Ступені фразеологізації речень / М. І. Личук, В. Д. Шинкарук / Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці : Рута, 2001. – 136 с.
12. *Меликян В.Ю.* Современный русский язык. Синтаксис нечленимого предложения : Учебное пособие / В. Ю. Меликян. – Ростов-на-Дону : Изд-во РГПУ, 2004. – 288 с.
13. *Нистратова С.Л.* Контактустановливающая функция языка и сферы ее проявления / С. Л. Нистратова // Язык, сознание, коммуникация : Сб. статей / Отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М. : МАКС Пресс, 2001. – Вып. 20. – С. 63 – 68.
14. *Посиделова В. В.* Системно-речевые характеристики фразеосинтаксических схем с опорным компонентом-частицей : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19, 10.02.01 – теория языка, русский язык / Педагогический институт ФГОУ ВПО «Южный федеральный университет». – Ростов-на-Дону, 2008. – 22 с.
15. *Русская грамматика* : В 2-х т. – Т. 2. Синтаксис / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Наука, 1980. – 709 с.
16. *Селіванова Олена.* Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля К, 2006. – 716 с.
17. *Ситар Г.В.* Статус синтаксичних фразеологізмів у системі фразеологічних одиниць / Г. В. Ситар // Вісник Донецького національного університету. Серія Б. Гуманітарні науки. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – № 2. – С. 66 – 74.
18. *Ситар Ганна.* Фразеологізовані речення, побудовані за моделлю N_j як N_j *Сор*; структура, семантика й прагматика / Г. Ситар // Мовний простір граматики : актуальні студії : зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т; наук. ред. М. О. Вінтонів. – Донецьк : ДонНУ, 2014. – На честь 60-річчя член-кореспондента НАН України Анатолія Загнітка. – С. 194 – 202.
19. *Хохлина М.Л.* Синтаксическая идиоматика русского языка в лингвопрагматическом аспекте : На материале устойчивых моделей простого предложения : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Волгогр. гос. пед. ун-т. – Астрахань, 2006. – 23 с.
20. *Шмелёв Д.Н.* Синтаксическая членимость высказывания в современном русском языке / Д. Н. Шмелёв. – М. : URSS, 2006. – 148 с.

Стаття надійшла до редакції 25 вересня 2014 р.

Ситарь А. В., к. філол. н., доц.,
Донецкий национальный университет, г. Винница

ФУНКЦИИ ФРАЗЕОЛОГИЗИРОВАННЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЙ В РЕЧИ

Статья посвящена анализу фразеологизированных предложений в коммуникативно-прагматическом аспекте. Предложена классификация функций, реализованных высказываниями, построенными по фразеологизированным моделям. Акцентируется полифункциональность как характерное прагматическое свойство высказываний данного типа.

Ключевые слова: *выказывание, коммуникация, модель предложения, прагматика, функция, синтаксический фразеологизм, украинский язык, фразеологизированное предложение.*

Sytar G. V., Cand. of Phil., Associate Professor
Donetsk National University, Vynnytsa

FUNCTIONS OF IDIOMATIC SENTENCES IN SPEECH

The paper is devoted to the analysis of sentences with phraseological structures in communicative and pragmatic dimensions. The classification of functions of expressions built after the models with phraseological structures was offered. There was emphasized on the multifunctionality as a characteristic pragmatic feature of these expressions.

Keywords: *expression, communication, model of sentence, pragmatics, function, syntactic idiom, Ukrainian language, sentence with phraseological structure.*

УДК 81-115'373.46=161.2=163.2

Сірук О. Б., к.філол.н., докторант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ
Держанський І. О., доктор, доцент,
Болгарська академія наук

ЗАЯЧІ НАЗВИ В БОЛГАРСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ БОТАНІЦІ

У статті подано порівняльний аналіз болгарських і українських народних фітонімів із компонентом “заячий” в контексті зіставного дослідження образу зайця в мовній свідомості носіїв болгарської й української мов.

Ключові слова: *фітонім, народна ботанічна номенклатура, мовна картина світу, зооморфна метафора, образ зайця, болгарська мова, українська мова.*